

สัญญานิยมในสื่อสารการแสดง "ลิเก" ยุคโลกาภิวัตน์

นางสาวสุกัญญา สมไพบูลย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0985-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SEMIOTICS OF LIKAY IN GLOBALIZED AGE

Miss Sukanya Sompiboon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Speech Communication
Department of Speech Communication and Performing Arts

Faculty of Communication Arts

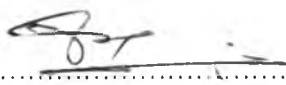
Chulalongkorn University

Academic Year 2000

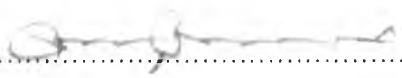
ISBN 974-13-0985-6

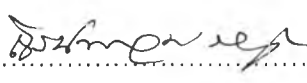
หัวข้อวิทยานิพนธ์ สัจนิยมในสื่อสารการแสดง "ลิเก" ยุคโลกาภิวัตน์
โดย นางสาวสุกัญญา สมไพบูลย์
สาขาวิชา วาทยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ธีรนนท์ อนวัชศิริวงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ จิรยุทธ์ สิ้นธุพันธ์

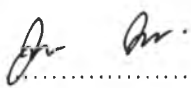
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

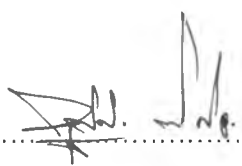

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ธีรนนท์ อนวัชศิริวงศ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ จิรยุทธ์ สิ้นธุพันธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ บุญเลิศ นางพินิจ)

สุกัญญา สมไพบูลย์: สัญนิยมในสื่อสารการแสดง "ลิเก" ยุคโลกาภิวัตน์ (SEMIOTICS OF LIKAY IN GLOBALIZED AGE) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์ , อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ. จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์ ; 288 หน้า. ISBN 974-13-0985-6

การวิจัยเรื่อง "สัญนิยมในสื่อสารการแสดง "ลิเก" ยุคโลกาภิวัตน์" นี้ เป็นการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic) ที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการบันทึกข้อมูล คือบันทึกการแสดงสด 10 ครั้ง และร่วมแสดงลิเกอีก 10 ครั้ง ตั้งแต่เดือนกันยายน 2543 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2544 นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายผู้แสดง จำนวน 22 คน และฝ่ายคนดู จำนวน 15 คน รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารและสื่ออื่น ๆ ด้วย ซึ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงพัฒนาการของลิเกในช่วง 25 ปี ที่ผ่านมา ศึกษาสัญนิยมรวมทั้งขนบของการแสดงที่สื่อผ่านทางสัญญะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถ้อยคำ การเจรจา การร้อง การรำว่า การแต่งกาย การแต่งหน้า เวที ฉาก แสง สี เสียง เนื้อเรื่อง และดนตรี รวมทั้งความต้องการหรือความนิยมชมชื่นลิเกของกลุ่มคนดู

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าลิเกมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยการนำของเก่าที่ยังคงเอกลักษณ์ของลิเก เช่น การร้องรานิเกลิง การแต่งกายแต่งหน้าที่สวยงามและเนื้อเรื่องที่ยังคงเกี่ยวกับเจ้ามาผสมผสานกับความทันสมัยหรือกลยุทธ์ในการแสดงใหม่ ๆ เพื่อสร้างรายได้ เช่นการปรับปรุงเครื่องแต่งกายให้วิจิตรอลังการมากขึ้น นำเพลงลูกทุ่งมาช่วยหารายได้ เปลี่ยนรูปแบบของรายการพิเศษ รวมทั้งการผันตัวเองไปเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่งของนักแสดงลิเก ทั้งนี้เนื่องมาจากพลังสื่อมวลชน ความทันสมัย และการสร้างช่องทางความอยู่รอดของลิเก

ส่วนสัญนิยมในการแสดงนั้น เน้นที่ความสวยงามเป็นหลัก ทั้งการแต่งกาย แต่งหน้า เวที ฉาก แสง สี ซึ่งช่วยสร้างความเพลิดเพลินและความสนใจทางอารมณ์ในการชมการแสดงได้ ผู้แสดงลิเกต้องมีความสามารถในการร้อง รำ มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี มีลีลาเฉพาะตัวที่ดึงดูดคนดู สามารถนำเหตุการณ์รอบตัวมาผสมผสานกับการแสดง และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนดูได้

ประการสุดท้ายนั้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าคนดูมีความต้องการในการมาดูลิเก 3 ลักษณะ คือกลุ่มแรก มาเพื่อดูการแสดง กลุ่มที่สองมาเพื่อดูการแสดงและนักแสดง กลุ่มสุดท้ายมาเพื่อนักแสดงเป็นหลัก โดยมีความนิยมชมชื่นลิเก 4 ประการคือ ความนิยมในสัญญะด้านความงาม ความนิยมในคุณลักษณะของตัวละครและบทบาทการแสดง ความนิยมในศิลปะวิธีปฏิสัมพันธ์ของนักแสดงลิเก และความนิยมความสัมพันธ์พิเศษ

ภาควิชา วทววิทยาและสื่อสารการแสดงลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา วทววิทยาลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2543ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4285133128

MAJOR: SPEECH COMMUNICATION

KEYWORD: LIKAY / THAI PERFORMANCE / SEMIOTIC

SUKANYA SOMPIBOON : SEMIOTICS OF LIKAY IN GLOBALIZED AGE.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. THIRANAN ANAWAJ-SIRIWONGS, THESIS

COADVISOR : JIRAYUDH SINTHUPHAN, 288 pp. ISBN 974-13-0985-6

This ethnographic research aimed to investigate the areas of Development. Semiotics and Audience appreciation of Likay. Research methodologies for this study can be divided into essentially three approaches : 1) Observation of Likay performances and participation in the performing between September 2000 to February 2001 2) Interviews with key informants, performers and audience 3) Documentary research

Results of the research were as follows : Likay has developed and combined with traditional and modern performances, for example "Ranigliueng" song, make-up costumes and stories are related to King and country.

Today costumes are more elegant and income is increased with more Thai country songs performed during intermissions and conclusion which lead to release of country music albums. The form of special program is changed. These depend on the power of mass media , modernization and its own maintenance.

Likay's semiotics focus on beauty of costumes, make-up, stage, setting, light and sound, provide pleasure to audience. The performer should have singing, dancing and improvisation skills and be interactive with audience. Audience can be classified in three groups 1) appreciate Likay performances only. 2) appreciate performances and actors. 3) appreciate actors only. The aesthetic factors of audience appreciation include 1) Beauty 2) Characters and performances 3) Interaction between performers and audience 4) Special relationship between actors and audience.

Department ... Speech Communication and Performing Arts. Student's signature.....

Field of study ... Speech Communication..... Advisor's signature.....

Academic year..... 2000..... Co-advisor's signature.....

[Handwritten signatures of Sukanya Sompiboon, Thiranan Anawaj-Siriwongs, and Jirayudh Sinthuphan]

กิตติกรรมประกาศ

กว่าสี่ทศวรรษได้ผู้วิจัยต้องพบกับอุปสรรคและปัญหามากมาย แต่ด้วยความเมตตา ความช่วยเหลือ และความอนุเคราะห์ของบุคคลต่อไปนี้ ทำให้เกิดได้อวดลีลาอันงดงามในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณแม่ของผู้วิจัย ผู้ที่ทำให้ผู้วิจัยได้รู้จักกับชาวลิเก คอยเดินทางไปให้กำลังใจ เมื่อผู้วิจัยทำการแสดง คอยสืบข่าวคราวว่าลิเกคณะไหนจะแสดงที่ไหน เมื่อไร และสนับสนุนในเรื่องปัจจัย นอกจากนี้ยังให้ความรักและความอาทรเสมอมา อีกคนหนึ่งที่เขาไม่ได้ในครอบครัวก็คือพี่สาวของผู้วิจัย นางสาวสุภาภรณ์ สมไพบุลย์ ที่คอยช่วยเหลือในด้านเทคนิคคอมพิวเตอร์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ที่คอยช่วยชี้แนะแนวทางการศึกษา ค้นคว้า อาจารย์บุญเลิศ นางพินิจ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ลิเก) ประจำปี พ.ศ. 2539 ที่อนุเคราะห์เป็นกรรมการวิทยานิพนธ์รวมทั้งเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาลิเกให้ผู้วิจัย ทั้งด้านการร้อง การรำ การแสดง รวมทั้งข้อมูลในการแสดงลิเกอย่างละเอียดทุกด้าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์ "แม่ครู" ผู้เป็นทั้งผู้จุดประกาย ให้กำลังใจ และเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาอย่างละเอียด ใกล้ชิด เมตตา เสียสละและอดทน เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม คือ อาจารย์จิรยุทธ สินธุ์พันธุ์ ผู้ที่คอยให้คำแนะนำและคำปรึกษาที่ดีเสมอมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลงไม่ได้เลย ถ้าผู้วิจัยไม่ได้รับความเมตตา ช่วยเหลือจากพี่น้องชาวลิเกที่คอยแนะนำสั่งสอนในเรื่องการร้อง การรำ ทางเล่น การแต่งตัว แต่งหน้า และให้ข้อมูลเกี่ยวกับลิเกอย่างละเอียด อันได้แก่ นางเอกวรรณดา ศิษย์หอมหวล พระเอกจรเขย เลิศพร นางเอกเอี่ยมเดือน บุญเรือง พระเอกรำหึง โฉมงาม พระเอกชุมพล โฉมงาม พระเอกชาติตรี วีระวัฒน์ นางเอกพรภัสสร พรบุญเลิศ และอีกหลายท่านที่ไม่สามารถจะกล่าวได้หมดในที่นี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของคนดูที่สละเวลาให้สัมภาษณ์เพื่อจะได้ข้อมูลหลากหลายมิติ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่คอยไต่ถามความคืบหน้า รวมทั้งสายธารแห่งกำลังใจที่มีให้ผู้วิจัยอย่างไม่เคยขาดสาย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ รุ่น 2 และน้อง ๆ รุ่น 3 ทุกคน ที่เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน คอยเป็นห่วงเป็นใยและอาสาจะช่วยเหลืองาน โดยเฉพาะพี่เล็กที่คอยกระตุ้นผู้วิจัยให้ตั้งใจทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ ร.ต.อ.พิพัฒน์ สุดใจประภารัตน์ ที่คอยให้กำลังใจในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วง โดยไม่ท้อแท้และเบื่อง่าย

คุณค่าและประโยชน์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้กับ ลิเก มรดกของไทยที่ผู้วิจัยรัก ให้ดำรงอยู่อย่างสถาวรและได้รับความนิยมนจากคนไทยทุกคน

เมษายน 2544

สุกัญญา สมไพบุลย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
1.3 ปัญหำนำการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดสื่อสารการแสดง.....	6
ละครกับการสื่อสาร.....	7
ภาษาการแสดงของลิเก.....	11
สัญวิทยาในละคร.....	12
สัญนิยมในยุคโลกาภิวัตน์.....	15
2.2 แนวคิดสุนทรียภาพ.....	17
สุนทรียภาพจากการชมและการแสดงลิเก.....	17
รสนทางนาฏกรรม.....	22
2.3 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	28

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3.1 แหล่งข้อมูล.....	28
3.2 ประชากร.....	29
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	30
3.4 การทดสอบเครื่องมือ.....	30
3.5 วิธีการดำเนินการเก็บข้อมูล.....	30
3.6 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	30
4. ผลการวิจัย.....	31
4.1 ผลการวิจัยข้อที่ 1.....	31
ประวัติของลิเกโดยสังเขป.....	32
กำเนิดลิเกไทย.....	33
ลิเก : มหรสพเพื่อความบันเทิง.....	36
พ่อครูดอกดิน เสือสง่า ราชาลิเกชาวบ้าน.....	39
หอมหวล นาคคีรี บิดาลิเกสมัยใหม่.....	42
ลิเกกับวัฒนธรรมประชานิยม.....	49
พัฒนาการของลิเกตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2543.....	53
พัฒนาการในเรื่องเครื่องแต่งกาย.....	53
พัฒนาการในเรื่องเพลง.....	57
พัฒนาการในรูปแบบของการแสดง.....	69
พัฒนาการในด้านฉาก เวที แสง สี เสียง.....	79
ลิเกกับปัญญาชนและกระแสความสนใจของชนชั้นกลาง.....	88
สรุป.....	90
4.2 ผลการวิจัยข้อที่ 2.....	95
การสื่อความหมายของลิเก : สัญนิยมของการแสดง.....	95
ขั้นตอนการแสดง.....	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

ฉากและการใช้เวที.....	103
ความสัมพันธ์ของคนดูกับเวที.....	114
ผู้แสดงและการแสดง.....	120
คุณสมบัติของนักแสดง.....	120
ลักษณะของตัวละคร.....	128
การนำเสนอการแสดง.....	136
ปฏิสัมพันธ์กับคนดูในลักษณะต่าง ๆ	151
ดนตรีและเพลง.....	157
เครื่องดนตรี.....	157
เพลง.....	159
ความไพเราะของเสียง.....	162
ขนบในการนำเสนอเรื่อง.....	166
ความสั้นไหลทางอารมณ์.....	166
สัญญาะสะท้อนความเป็นโลกาภิวัตน์.....	167
ลักษณะของเรื่องที่แสดง.....	170
การวิเคราะห์โครงเรื่องในเชิงสัญวิทยา.....	172
ข้อสังเกตบางประการและวาทกรรมที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง.....	181
รสนาฏยกรรม.....	185
ข้อห้ามและความเชื่อ.....	200
สรุป.....	202
4.3 ผลการวิจัยข้อที่ 3.....	203
คนดูลิเกคือใคร.....	204
คนดูต้องการอะไรจากการดูลิเก.....	206
สุนทรียภาพของผู้ชม ผู้ดู : ความสุขที่ได้จากการมาดูลิเก.....	210
ความนิยมในสัญญาะของความงาม.....	210
ความนิยมในด้านคุณลักษณะของตัวละครและบทบาทการแสดง.....	215

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
	ความนิยมในศิลปะวิธีปฏิสัมพันธ์ของนักแสดงลิเก..... 217
	ความนิยมความสัมพันธ์พิเศษ..... 226
	สรุป..... 232
5.	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 233
5.1	สรุปผลการวิจัย..... 236
5.2	อภิปรายผล..... 246
5.3	ปัญหาและอุปสรรคในการวิจัย..... 246
5.4	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป..... 248
5.5	บทสรุป..... 249
	รายการอ้างอิง..... 250
	ภาคผนวก..... 257
	ภาคผนวก ก เรื่องย่อจากการบันทึกการแสดงลิเก 10 ครั้ง..... 258
	ภาคผนวก ข บันทึกประสบการณ์การแสดง..... 267
	ประวัติผู้วิจัย..... 288

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	การแต่งกายแบบลิเกทรงเครื่อง.....	45
2	ลักษณะการแต่งกายแบบเสื้อกั๊ก.....	54
3 – 4	ลักษณะเครื่องแต่งกายนักแสดงชายแบบชุดเพชร.....	55
5 – 6	ลักษณะเครื่องแต่งกายนักแสดงหญิง.....	56
7 - 8	การร้องเพลงลูกทุ่งในช่วงจัดรายการเพลง.....	59
9	พวงมาลัยที่ทำจากริบบิ้น.....	60
10	พวงมาลัยริบบิ้นวางขายในงานแสดงลิเกที่ศูนย์วัฒนธรรม.....	61
11	พวงมาลัยที่ทำจากกระดาษสา.....	61
12	เครื่องเล่นแผ่นดิสก์คาราโอเกะ.....	61
13	ไชยา มิตรชัย พระเอกลิเกยอดนิยม.....	65
14	วัฒนา ศรีอนันต์ พระเอกลิเกนักร้องลูกทุ่ง.....	69
15 – 17	นักแสดงคณะนพรัตน์ ไม้หอม แต่งกายให้เข้ากับการแสดงเรื่องผู้ชนะสิบทิศ.....	73
18	การชิงจากแสดงภายในตลาดสด ไม่มีเวที.....	80
19	วิกิเกที่สามารถอยู่อาศัยในด้านหลัง.....	80
20	แผ่นผังแสดงขนาดเวทีลิเกแบบธรรมดา.....	82
21	แผ่นผังแสดงขนาดเวทีลอยฟ้า.....	83
22	เวทีลอยฟ้า.....	84
23	ครุบุญยัง เกตุคง.....	86
24	ครุบุญเลิศ นางพินิจ.....	86
25	การแสดงลิเกเรื่องพระมหาชนก ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.....	87
26 – 28	การแสดงลิเกอภิวัดน์ของกลุ่มมะขามป้อม.....	90
29	นักแสดงคณะสายทอง ภูธร แต่งกายเหมือนกันในการออกแขกอวดตัว.....	97
30	นักแสดงคณะบุญเลิศ ศิษย์หอมหวล รำถวายมือก่อนทำการแสดง.....	97
31	นักแสดงชาย – หญิง คณะวิชาญน้อย ลูกธนบุรี แสดงการเกี่ยวกันบนตั่ง.....	104
32	ลักษณะการนั่งของนักแสดงบนตั่งเล่นระดับ.....	104
33	ฉากห้องพระโรงซึ่งเป็นฉากมาตรฐานของลิเก.....	106
34	ฉากพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	107

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
35	ฉากค่ายทหาร.....	107
36	ฉากห้องพระโรง.....	107
37	ฉากอุทยานนอกวัง.....	107
38	ฉากทะเล.....	108
39	ฉากชายหาด.....	108
40	ฉากป่า.....	108
41	ฉากกระท่อมในป่าหรือในชนบท.....	108
42	ฉากอุทยาน.....	108
43	ฉากบ้านสมัยใหม่.....	108
44	ฉากห้องบรรทม.....	109
45	ฉากห้องรับแขก.....	109
46	อุปกรณ์ประกอบฉาก.....	112
47 – 48	นักแสดงแต่งตัวเป็นชาวบ้านธรรมดา เพราะต้องมีฉากเปลี่ยนเลือด.....	113
49 – 50	ผู้วิจัยและนางเอกพรภัสสรแต่งหน้าแบบลิเกโดยยังไม่ได้ทาปาก.....	115
51	นางเอกพรภัสสรแต่งหน้าทำผมเรียบร้อย.....	116
52	นักแสดงฝ่ายหญิงกำลังชะมักเขม่นในการแต่งหน้า.....	117
53	เครื่องแต่งกายของพระ – นาง แบบสมัยใหม่.....	119
54	พระเอกพงษ์ศักดิ์ สนวนศรี พร้อมด้วยนางเอก ยืนรับมาลัยจากผู้ชม.....	122
55	ตัวโกงวาดหนวดไว้ที่ริมฝีปาก เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นคนดุร้าย.....	122
56	ตัวโกงพยายามวาดคิ้วให้โก่ง พร้อมทั้งขมวดคิ้วให้ดูดุร้ายขณะทำการแสดง.....	122
57	นางโกงสวมชุดกระโปรงสั้นเหนือเข่าเหมือนชุดนักร้องคาเฟ่.....	123
58	กิริยาท่าทางของนางโกงที่ไม่เรียบร้อย.....	123
59 – 60	ตัวโจ๊กชายสวมชุดกระโปรงนักเรียนหญิง.....	124
61	ตัวโจ๊กในชุดช่างซ่อมเครื่องยนต์.....	124
62	ตัวโจ๊กในชุดพนักงานกวาดขยะ.....	124
63	ลักษณะตัวพ่อหรือตัวเจ้า.....	125
64	ลักษณะตัวแม่หรือมเหสี.....	125

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
65	ผู้วิจัยแสดงเป็นนางรอง.....	126
66	พระรองมีเครื่องแต่งกายเหมือนพระเอก.....	126
67	ท่าผาลาเพียงไหล่.....	141
68	ท่าตัวเรา ช้ำพเจ้า.....	141
69	ท่าที่นั่น.....	142
70	ท่าที่นี่.....	142
71	ท่ารัก.....	142
72	ท่าอาย.....	143
73	ท่าร้องไห้.....	143
74	ท่าเศร้า.....	143
75	ท่าแค้น.....	143
76 – 77	ท่าตาย.....	144
78	ท่าดีใจ.....	144
79	ท่าเห็น.....	145
80 – 81	ลักษณะการรำออก.....	147
82 – 83	นักแสดงเด็กคณะนพรัตน์ ไม่นิยม รำพลายชุมพลในรายการพิเศษ.....	147
84	การรำศรีชัยสิงห์.....	148
85	การรำถวายองค์กษัตริย์ในเรื่อง.....	148
86	ตัวละครกำลังเจรจา สนทนากัน.....	151
87	วงดนตรีปี่พาทย์ชุดใหญ่ประกอบการแสดงลิเก.....	159
88 – 89	นักแสดงทำสัญญาณให้นักดนตรีทราบก่อนจะร้อง.....	161
90 – 93	การแสดงความรัก เกี่ยวพราสีของพระ – นาง.....	186
94 – 96	การต่อสู้ ตบตีกันของตัวละคร.....	188
97 – 99	ลักษณะการร้องไห้ แสดงความเศร้าโศกของตัวละคร.....	189
100	ตัวใจ้หญิงสะบัดหน้าให้ขำ.....	191
101	คนดูในงานปิดวิก.....	205
102	ผู้ดูสามารถทำกิจกรรมอื่นพร้อมกับการดูลิเก.....	206

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
103 คนดูลิเกเรื่องพระมหาชนกในศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.....	219
104 การมอบมัลลย์ให้กับนักแสดงผู้เป็นขวัญใจของคนดู.....	220
105 ไชยา มิตรชัย รับพวงมาลัยเงินสดจกนลันคอ.....	229